

МАРИЯ ДАЛЧЕВА
БОРБА ЗА ОГЪН

chitanka.info

Авторът на „Борба за огън“ Жозеф Анри Бьокс (1856–1940) е белгиец по произход. Под името Ж.-А. Рони-старши до 1908 година той пише романи в сътрудничество с по-малкия си брат Жустен Рони. По-голямата част от многобройните им съчинения — 107 книги — са подписани от Рони-старши и представляват реалистични романи на социални теми, новели, трактати по философия и естетика, повести за първобитните хора, научна фантастика. Близки приятели на братята Гонкур, Жозеф и Жустен Рони са сред първите шестима членове на Академията Гонкур. Рони-старши сам получава наградата „Гонкур“, а през 1926 година става председател на Академията.

Времето — най-строгийт ценител на художествените произведения — пресява огромното творчество на Рони-старши. За читателите от втората половина на ХХ век остават живи повестите и романите за първобитните хора. Научната фантастика в обширното творческо наследство на Рони-старши е тясно свързана с праисторическата тема. Всъщност едва в наши дни започва откриването на този писател-фантаст, работил най-вече в областта на праисторията, антропологията и социологията. За разлика от Жул Верн (1828–1905) Ж.-А. Рони-старши се интересува не от инженерно-изобретателската, а от биологическата тема, която той развива в духа на учението на Дарвин. Убеден дарвинист, той включва човека в непрекъснатия поток на живота. От своята епоха Рони-старши се връща в праисторията или отива в далечното бъдеще на човечеството. За писателя не подлежи на съмнение въпросът за други населени светове. Вярващ, както Жул Верн, че всички постижения на науката ще надминат въображението, той говори за възможностите да се опознае вселената. За първи път в научната фантастика Рони-старши засяга проблема за биологичната мутация („Ксипехуза“ — 1887 г., „Невидимият свят“ — 1898 г.) и за съществуването на невидими форми на материя, които могат да се усетят чрез ултравиолетови или инфрачервени лъчи.

Докато в края на ХІХ век декадентските течения в литературата принижават човека, Рони-старши се обръща към историята на човечеството, уверен, че „литературата трябва да включва философията и науката като елементи на прекрасното“.

„Борба за огън“ (1911 г.) и нейното продължение „Хищникът-гигант“ (1920 г.) представляват истинска епопея за човека от каменната

ера. Изследвайки източниците на човешката история, писателят се стреми да покаже наченките на културата, проблясъците на хуманистичното начало. „Палеолитните племена носеха в себе си младостта, която никога вече няма да се върне, цъфтежа на живота, енергия и сила, които ние трудно можем да си представим.“ В двата романа писателят е научно точен в периодизацията на епохите, в описанието на флората и фауната, на детайли от бита и занаятите на хората. Често изобразява ловни сцени, епически битки с могъщите хищници от древността. Тук той се проявява като изключителен анималист. Но за разлика от Ръдиард Киплинг (1865–1936) в центъра на вниманието на Рони-старши винаги стои не животното, а човекът като обществено същество. Главната разлика между човека и животното той вижда в появата на морал, на система от понятия, от социални прояви. „Само в каменния век при първобитната комуна, когато хората заемали обширни области и си доставяли храна в изобилие, са могли да бъдат потискани алчността, унижителното робство, насилственото присвояване или долната хитрост“ (Вимирех, 1892 г.). В тези идеи на Рони-старши прозират неговите политически убеждения, отрицателното му отношение към колониалните войни и робството. Неговият демократизъм силно контрастира с консерватизма на Киплинг, който по същото това време прославя колониалното могъщество на Британската империя.

В „Борба за огън“ Рони-старши поставя редица въпроси. Как е живял човекът от онези времена? Как са общували помежду си хората от една орда-племя или от различни племена? Как човекът е успявал да оцелее сред бурната и силна природа на древността? Рони-старши е имал предвид изследванията на редица учени, които доказват, че днешният хомо сапиенс, мислещият човек, се е появил отпреди неколкостотин хиляди години, а още преди него са човекът от Неандертал, питекантропът и синантропът, наречени „изправени същества“. Изправената фигура е определяла по-нататъшното развитие. По този начин, тръгвайки отпред назад, науката стига до 3–4 милиона години от съществуването на човека.

Разказът на Рони-старши е привлекателен не само поради темата за съдбата на човека и неговите себеподобни в древността, а и поради дълбоката човешка драма, върху която е построен — загубването на огъня. Анимизмът, типичен за мисълта на първобитния човек,

превръща огъня в някакво могъщо, ала странно и безплътено животно — „дребен и безпомощен като дете, ласкав и галещ като майка, кръвожаден и жесток, когато завладее гората, той може да унищожи дори мамута.“ Огънят е пазител и покровител на човека. В течение на хилядолетия огънят е бил символ на живот, нещо повече — самият живот. Той прогонва животните, превръща ги в дивеч или пази хората от заплашващите ги диви зверове. Огънят дава живот, топли и осветява като истинско слънце в студа и във влажната тъмнина на пещерите. Огънят променя живота, на него се приготвя храната. Той разпуква огромните блокове от кварц и кремък, които човекът няма силата да разтроши. Заздравява изострения връх на копието на ловеца. Той присъствува навсякъде в най-далечната праистория.

Загубването на огъня е най-голямото нещастие за племето на улхамрите и с него Ж.-А. Рони започва епическия разказ за „онези свирепи векове.“ Съзнателното получаване на огъня, а не „откраднатият“ от природата огън е един от най-значителните моменти в човешката еволюция, момент, който днес учените сравняват с откриването на атома. Рони-старши приема като най-естествено обяснение за присъствието на огъня в живота на първобитните хора взетия пламък от някакъв природен източник — от пожарите, предизвикани от бури и урагани, от потоците лава на вулканите. Преди да се научи сам да създава огън, човекът с огромни усилия се е мъчил да го запази. Поставайки огъня в основата на човешката драма, Рони-старши избира онзи изключителен момент, който бележи човешката еволюция — *в търсене на огъня човекът открива възможността да „прави сам огън.“* Още през 1911 година, няколко десетки години преди науката, Рони-старши прокарва в своя роман идеята, че „огънят създава Човека“. Тази мисъл се потвърждава едва след петдесетте години на нашия век, когато учените могат да твърдят, че човекът се е появил безшумно на световната сцена и неговата сянка покрива древността. Още оттогава той говори и живее в общества. Оттогава той пали огън.

Рони-старши проследява как Нао, главният герой в романа, разкрива тайната на хората от племето на уахите. Изграждайки образа на Нао, писателят използва данните на науката за способността на „изправеното същество“ да натрупва опит и да се ползува от него. Любопитството е също причина Нао да открие тайната на огъня. В

това схващане прозира влиянието на Декарт и рационализма върху творческата фантазия на писателя. Най-напред Нао мисли, че уахите — хората без рамене, които бавно умират, преживели някакъв катаклизъм и достигнали до по-висок стадий на развитие спрямо племето на улхамрите; притежават камъни, които крият огън. Интересът и наблюдението помагат на Нао да разбере, че искрите на огъня са резултат от ударите на два камъка един о друг. Тук камъните са оръдията на производството, които създават чудото, наречено огън. В момента, в който открива тайната, древният човек става силен и могъщ. Авторът го вижда като един Прометей, откраднал огъня от природата за благо на своето племе. Усеща, че „се е сдобил с власт, за която дедите му не бяха подозирали, и че вече никой никога нямаше да може да унищожи Огъня на хората от неговия род“. Структурата на повествованието — от нещастие, чрез борба към победа — позволява на Рони-старши да придаде на романа звучене на класическа драма.

Изграждането на „Борба за огън“ в три части: първа — загубването на огъня от хората; втора — човекът, част от животинския свят, който го заобикаля; и трета — човекът от праисторията, обществено същество; доказва безспорно диалектичното мислене на писателя. Ж.-А. Рони-старши рисува човека в картина, вярна на научните изследвания, когато не земята принадлежи на човека, а човекът принадлежи на земята. В онези времена земята е много по-наситена с животни, отколкото с хора. Тогава хората водят с природата борба за съществуване. Писателят допуска, че някои от племената са надминали стадия на откраднатия и съхранен огън и са достигнали до по-висок стадий — можели са да го произвеждат. Рони-старши отразява и основния неосъзнат стремеж на човека — грижата за поколенията, за подобряването на расата. Човекът побеждава, защото се оказва по-умен и следователно по-силен от зверовете.

Рони-старши рисува като художник миналото на човечеството, ние го усещаме почти осезателно. С перото на поет той описва праисторическите времена, позволява на читателя непосредствено да възприеме необичайната флора и фауна — растителността, съвършено различна от тази на новите времена, невижданите днес представители на животинския свят: гигантският лъв, огромната пещерна мечка, красивия мегацер (еленът с огромните рога) или могъщият мамут

(високоинтелигентно живото с развито чувство за дълг към стадото, цар на животинския свят). Тънък психолог, авторът описва общуването между човека и животното. Това не е опитомяване, подчинение, робство, а симпатия, дружба. Оттук научната фантастика се превръща в реалност за читателя. Събужда се ново отношение към природата и животинския свят, каквото съвременният човек няма.

Сега българският читател държи в ръка един от най-интересните романи на Жозеф Рони-старши. „Борба за огън“ — неоспоримо доказателство за приноса на големия френски писател в научната фантастика.

Мария Далчева

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.